

IV MONITORING RADA REGULATORNIH TELA, DRŽAVNIH ORGANA I KOLEKTIVNIH ORGANIZACIJA ZA ZAŠTITU AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA

REGULATORNA TELA

1. Republička radiodifuzna agencija (RRA)

1.1. Aktivnostima Republičke radiodifuzne agencije bavili smo se i u delu ovog izveštaja koji se odnosi na implementaciju Zakona o radiodifuziji.

1.2. Republička radiodifuzna agencija objavila je Izveštaj „Zaštita dece i omladine i označavanje programskih sadržaja kod nacionalnih emitera”. Izveštaj pokriva period januar – april 2013. godine i ima za cilj da pokaže koliko su nacionalni TV emiteri poštovali obaveze iz Zakona o radiodifuziji koje se odnose na zaštitu dece i omladine od neprikladnih programskih sadržaja koji mogu da ugroze njihov fizički, mentalni i moralni razvoj. Zakonski okvir za ovo istraživanje čine član 8, član 19. i član 68. Zakona o radiodifuziji. Članom 8. Zakona propisano je da Agencija obavlja poslove koji se odnose na preduzimanje mera u oblasti radiodifuzije u cilju zaštite maloletnika. Članom 19. Zakona precizirane su nadležnosti RRA u pogledu zaštite maloletnika, pa je tako predviđeno da se Agencija o zaštiti i poštovanju dostojanstva ličnosti maloletnika u programima radija i televizije stara tako što donosi opšteobavezujuće uputstvo, a naročito tako da obezbedi da programi koji mogu da naškode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika ne budu dostupni, izuzev kada vreme emitovanja ili tehnički postupci (uslovni pristup) obezbeđuju da maloletnici, po pravilu, nisu u prilici da ih vide ili slušaju. U tom smislu RRA je još 2007. godine usvojila Opšte obavezujuće uputstvo (Kodeks ponašanja emitera), čiji se jedan deo odnosi na zaštitu dece i omladine, a 2012. godine i posebno Opšte obavezujuće uputstvo o ponašanju emitera u vezi sa emitovanjem programskih sadržaja koji mogu da naškode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju maloletnika. Član 68. Zakona propisuje opšte programske standarde, od kojih se neki izričito tiču maloletnika. Emiteri su, naime, shodno toj odredbi, dužni da doprinose podizanju opšteg kulturnog i sazajnog nivoa građana, ali i da ne emituju programe čiji sadržaji mogu da škode fizičkom, mentalnom ili moralnom razvoju dece i omladine, odnosno da takve programe jasno označe, a ukoliko ih emituju, da to čine samo između 24,00h i 06,00h. Istim članom emiteri su obavezani i da strane programe namenjene deci predškolskog uzrasta emituju sinhronizovane na srpski jezik ili jezike nacionalnih i etničkih zajednica.

Analiza konstatuje da je označavanje programskih sadržaja oznakom za uzrast postala praksa nacionalnih emitera, ali da je to označavanje u određenom broju slučajeva neprikladno, naročito u slučaju rijaliti programa. Označavanje koje su koristili emiteri odnosilo se na kategorizaciju programa

pogodnog za starije od 12, 14, 16 i 18 godina (što je preporuka u Kodeksu ponašanja emitera), dok su pojedini emiteri koristili i oznake koje ukazuju da je program podoban za starije od 13, 15 i 17 godina. U izveštaju se naročito apostrofiraju rijaliti programi: „Farma”, „Preljubnici” i „Trenutak istine” (koji su emitovani na *TV Pink*), „Veliki brat” (koji je emitovan na *TV B92*), „Porodične tajne” (koje su emitovane na *TV Prva*) i „Luda kuća” (koja je emitovana na *TV Happy*). Najveći broj zamerki se odnosi na označavanje ovih programa i vreme prikazivanja. Kao primer se navodi rijaliti program „Farma” koji je, kada je emitovan u dnevnom terminu, skoro uvek označavan sa oznakom 12, bez obzira što je sadržavao psovke, vulgarni govor i svađe na granici fizičkog obračuna. Takođe, programi „Preljubnici” i „Trenutak istine” prepoznati su kao pogrešno označeni, uz naznaku da je bio sporan i termin njihovog prikazivanja. Podsetićemo da su upravo ovi programi bili povod da Savet RRA izrekne opomenu emiteru *TV Pink*, o čemu smo pisali u ranijim monitoring izveštajima. Pored rijaliti programa, Izveštaj se bavi i neodgovarajućim označavanjem filmova i serija koji su emitovani u periodu od 6h do 21 h, a u kojima je, po oceni službe RRA za monitoring, prisutno prikazivanje krvavog nasilja, brutalnih ubistava, golotinje, eksplicitnog seksa, silovanja i to u vreme kada postoji verovatnoća da ih mogu videti deca i omladina. U okviru zaključka Izveštaja navodi se koje su to mere koje treba doneti da bi se uočeni propusti ispravili. Među njima je utvrđivanje minimalnih standarda koji bi pomogli da se odredi zbog čega su neki programski sadržaji klasifikovani kao pogodni za 12,14 i 16 godina; uvođenje zaštićenog termina od 6h do 21h kada ne bi mogli da se emituju programi označeni oznakom 16 godina; pravilo da zabavni rijaliti programi mogu da budu označeni najmanje sa oznakom 14 godina, a po pravilu sa 16 i 18 godina, kako se ne bi emitovali u terminima u kojima je moguće da će biti dostupni deci i omladini.

Iako je intencija RRA legitimna a i same preporuke deluju logično, čini se da za neke od ovih preporuka u ovom trenutku ne postoji potpora u zakonu. Član 19. Zakona zaista govori o potrebi zaštite dece i omladine od neprimerenih sadržaja. Međutim, preveliko nametanje obaveza može da bude korak ka prereregulaciji. Pre svega, Izveštaj konstatuje da su emiteri u velikoj meri ispunili obavezu označavanja programa, što znači da većina pružalaca medijskih usluga ozbiljno shvata ovu obavezu iz Zakona i Kodeksa. Kreiranje novih pravila koja bi propisala kriterijume za označavanje programa moglo bi da uvede dodatnu konfuziju u odnosu na već uhodanu praksu koju emiteri imaju u desetogodišnjoj primeni Zakona o radiodifuziji u pogledu označavanja programa. Takođe, propisivanje minimalnih standarda bi možda bilo i prekoračenje ovlašćenja koje RRA ima po Zakonu. Naime, RRA je ovlašćena da donese opšteobavezujuće uputstvo u odnosu na neprikladne programske sadržaje koji mogu da ugroze fizički, mentalni i moralni razvoj dece i omladine. Hiperprodukcija propisa za koje ne postoji pravni osnov udaljila bi i regulatora od ostvarivanja proklamovanog cilja i dalje birokratizovala proceduru. Ta prereregulacija praktično bi oduzela emiteru svaku slobodu da samostalno uređuje ovakav programski sadržaj i da ga kao takav označava. Kontrola zakonitog postupanja treba da postoji, ali pravila koja se nameću moraju da budu neophodna u kontekstu ostvarivanja zakona i srazmerna cilju koji treba da postignu – zaštita dece i omladine. Takođe, postavlja se pitanje dostupnosti ovakvih

sadržaja putem dnevne štampe a naročito putem Interneta. Da li su današnja deca generalno zaštićena od ovakvih sadržaja, imajući u vidu dostupnost nedoličnih sadržaja na Internetu? Čini se da regulacija postaje nemoćna pred izazovima koje nameće ubrzani tehnološki razvoj i konvergencija medijskih usluga. Zbog toga treba insistirati na edukaciji gledalaca, koji i sami moraju da budu svesni koji programi i na koji način mogu da utiču na njih. Ne može se ceo teret svaliti na emitere, a da se problem ne rešava na širem nivou. U tom smislu, trebalo bi insistirati i na potenciranju razvoja medijske pismenosti, jer ako gledalac nije edukovan, nikakva intervencija države i nezavisnog regulatora neće imati smisla i čak može da bude potpuno kontraproduktivna.

2. Komisija za žalbe Saveta za štampu

2.1. Komisija za žalbe Saveta za štampu u ovom periodu je razmatrala veoma interesantne slučajeve koji se odnose na potencijalne povrede prava na privatnost u izveštavanju. Posebno je zanimljiva žalba koju je Savetu za štampu podneo Zlatibor Lončar protiv dnevnog lista „Alo“, zbog teksta „Sumnjiva smrt još jedne bebe“. Ovaj slučaj pokazuje kako je neprofesionalnim pisanjem o temi za koju javnost ima opravdani interes da zna zapravo došlo do grubog kršenja privatnosti lica o kojima se pisalo. Sporni tekst je, po navodima glavnog i odgovornog urednika dnevnog lista „Alo“, trebalo da pokaže kako i „vrh medicinske vlasti“ može biti žrtva potencijalno nesavesnog medicinskog tretmana. Dakle, tema jeste bila značajna za javnost jer ukazuje na probleme u zdravstvu. Međutim, u spornom tekstu je najpre otkriven identitet porodilje, i to tako što je predstavljena inicijalima a potom je ukazano da se radi o supruzi Zlatibora Lončara koji je direktor Urgentnog centra, da bi zatim usledili najintimniji detalji koji se odnose na njen porođaj i zdravstveno stanje. U skladu sa praksom Evropskog suda za ljudska prava, nosioci javne funkcije jesu podložniji kritici nego obični građani. U tom smislu interes javnosti da zna kako se ponašaju nosioci javne funkcije preteže nad pravom na privatnost, odnosno nosioci javnih funkcija su dužni da „istrpe“ izvesno ograničavanje prava na privatnost. Međutim, podaci iz privatnog života javnih ličnosti, odnosno nosilaca javnih funkcija objavljuju se samo ako je to u interesu javnosti, odnosno, ako ti podaci mogu da imaju direktne posledice na više ljudi, ako su u suprotnosti s duhom funkcije koju ta ličnost obavlja, ili idejama koje javno zastupa. Van tih izuzetaka, novinari moraju da poštuju privatnost, dostojanstvo i integritet javnih ličnosti o kojima se izveštava, kao i kod drugih ljudi koji to nisu. Ova obaveza je jasno propisana i tačkom 1. odeljka VII Kodeksa novinara Srbije. Savet za štampu odlučio je jednoglasno da je dnevni list „Alo“, u tekstu „Sumnjiva smrt još jedne bebe“, povredio citirane odredbe Kodeksa, te je time zapravo ukazao da „sužavanje privatnosti“ u ovom slučaju nije bilo opravdano sa aspekta pretežnog interesa javnosti da ove podatke sazna.

2.2. Drugi slučaj kojim se Komisija za žalbe Saveta za štampu bavila, a koji ćemo ovde pomenuti, još je komplikovaniji sa aspekta utvrđivanja granica privatnosti prilikom izveštavanja o javnim ličnostima.

Radi se o žalbama koje je Ljuba Pantović podnela protiv dnevnog lista „Kurir” i nedeljnika „Scandal” i „Star” zbog iznošenja detalja iz privatnog života njene maloletne ćerke A.P. Ljuba Pantović je bivša učesnica rijaliti programa „Farma”. Pomenuti mediji su u nastavcima iznosili detalje iz njenog privatnog života i privatnog života njene ćerke. Treba napomenuti da je i sama A.P. učestvovala u iznošenju privatnih podataka o sebi, pa se postavlja pitanje da li je, iako maloletnica, bila svesna posledica svojih aktivnosti i da li i ona zato treba da istrpi pomenuto „sužavanje privatnosti”. S druge strane, nalazi se pravo majke da zaštiti privatnost svog deteta kome je zakonski staratelj i koje je, pri tom, maloletno. To je dilema s kojom se Savet za štampu suočio vagajući između principa sužene privatnosti javnih ličnosti, zaštite maloletnika u izveštavanju i prava zakonskog staratelja da zaštiti svoju privatnost i privatnost svoje porodice. Posebno je neverovatno da se u listu „Star” čak našao i lekarski nalaz o trudnoći maloletne A.P, što osim pitanja novinarske, povlači za sobom i pitanje lekarske etike i odnosa poverljivosti lekara i pacijenta, iako je moguće da je i sama A.P. taj nalaz dala na uvid ovom listu. Pisanje ovih medija je ocenjeno kao povreda Kodeksa. Komisija je ocenila da se u konkretnom slučaju radilo o disfunkcionalnoj porodici, te da su i sami roditelji i rođaci zloupotrebljavali maloletnu devojčicu jureći publicitet, smatrajući da su oni nesumnjivo pokrenuli čitavu priču u medijima. Članovi Komisije su ukazali da je Kodeks vrlo jasan kada je reč o zaštiti maloletnika i potvrdili obavezu novinara da se toga drže, nalazeći da pristanak šesnaestogodišnje devojčice na fotografisanje ili davanje izjava nije dovoljan da novine to objave, budući da je reč o osobi koja u tom životnom dobu ne može zrelo da rasuđuje. Komisija je ocenila da nije dovoljno ni to što su i ostali članovi porodice pristali da učestvuju u medijskom „praćenju” njenog privatnog života. Zanimljivo je da nisu svi članovi Komisije za žalbe imali jedinstven stav o tome da li je neko ko učestvuje u rijaliti programu samim tim učešćem „a priori” pristao da mu/joj pravo na privatnost uvek bude suženo u odnosu na prava „običnih ljudi”. Većina članova Komisije smatrala je da i detalje iz privatnog života javnih ličnosti treba iznositi samo onda kada su u suprotnosti sa funkcijom koju ta ličnost obavlja ili suprotne idejama koje ona javno zagovara, dok su dva člana Komisije mislila da je to pravo uvek suženo, naglašavajući da je u ovom slučaju reč o „simbiozi tabloida i tabloidnih ljudi” koji zajedno učestvuju u nečemu obostrano korisnom, te da se ne može govoriti o tome da mediji nekoga zloupotrebljavaju ili da nekom nanose štetu. Stanovište ova dva člana Komisije takođe je legitimno i biće zanimljivo pratiti i nadalje ovaj slučaj, budući da mediji nastavljaju da izveštavaju o tome.

DRŽAVNI ORGANI

3. Ministarstvo kulture i informisanja

O aktivnostima Ministarstva kulture i informisanja pisali smo i u delu ovog izveštaja koji se bavio monitoringom procesa usvajanja novih zakona. Ovde ćemo samo pomenuti da je, nakon što je novi ministar Ivan Tasovac početkom septembra preuzeo dužnost od prethodnog ministra Bratislava

Petkovića, sredinom oktobra imenovan i novi pomoćnik ministra kulture i informisanja zadužen za medije – Saša Mirković. Saša Mirković rođen je 1967. godine, a diplomirao je na beogradskom Pravnom fakultetu. Jedan je od osnivača Radija B92 1989. godine, u kojem je radio kao muzički urednik, direktor programa i generalni menadžer RTV B92. Bio je predsednik i član Upravnog odbora B92 od 2003. do 2007. godine. Saša Mirković je i jedan od osnivača Asocijacije nezavisnih elektronskih medija (ANEM), koja je osnovana 1993. godine, a predsednik te organizacije je od 2006. godine. Nakon imenovanja na funkciju pomoćnika ministra, Saša Mirković se povukao sa mesta predsednika i člana Upravnog odbora ANEM-a. Dolazak Mirkovića na mesto pomoćnika ministra predstavlja svojevrsno priznanje aktuelne vlasti svemu onome što su za promociju medijskih reformi u Srbiji učinili ANEM, ali i čitava Medijska koalicija, koju pored ANEM-a čine još i Udruženje novinara Srbije (UNS), Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS), Nezavisno društvo novinara Vojvodine (NDNV) i Asocijacija lokalnih nezavisnih medija Lokal pres, što samostalno, što zajedno sa Asocijacijom Medija koja okuplja izdavače nacionalnih štampanih medija i novinske agencije. Mirković je dobio nezahvalan zadatak da na dužnosti pomoćnika ministra kulture i informisanja zaduženog za medije zameni Dragana Kolarevića koji je prethodno razrešen. Podsetimo, Dragan Kolarević bio je u javnosti optuživan za netransparentnost u donošenju medijskih zakona, a ostaće zapamćen po tome što su u njegovom mandatu nacrti medijskih zakona pisani mimo radnih grupa formiranih rešenjima prethodnog ministra Bratislava Petkovića. Kolarević je ovo i priznao u svom odgovoru po zahtevu NUNS-a za pristup informacijama od javnog značaja, kada je potvrdio da su Nacrt zakona o javnim medijskim servisima koji je Ministarstvo objavilo na svojoj Internet stranici, a koji je u javnosti ocenjen kao nesporno drugačiji i daleko lošiji od onoga na kome je radila Radna grupa, pisali on sam i Željko Poznanović, savetnik u Sektoru za informisanje, mimo odluke ministra Petkovića, ali nije poznato da li je ikakav postupak protiv njega tim povodom i pokrenut. Takođe, nije do kraja razjašnjeno ni da li je u prekrajanje Nacrta bio uključen još neko, kao ni da li prethodni ministar takvo prekrajanje samo nije formalno odobrio, ili pak sa istim nije bio ni upoznat. Mirković će sada, s jedne strane, morati da rekonstruiše šta je sve za vreme Kolarevićevog mandata rađeno u Ministarstvu, da proces izrade propisa vrati u legalnu proceduru, te da dokaže da je Ministarstvo sposobno da radi u transparentnoj proceduri. Za ovo neće imati mnogo vremena, budući da su svi rokovi predviđeni Medijskom strategijom već istekli, a da je i strpljenje medijske zajednice već davno potrošeno.

4. Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti

Početkom oktobra Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) i Udruženje novinara Srbije (UNS) zahtevali su odgovore u vezi sa dopisom koji je Ministarstvo unutrašnjih poslova uputilo putem elektronske pošte institucijama koje su uključene u proces eksplanatornog skrininga. U dopisu se navodilo da će se sve informacije i podaci o eksplanatornom skriningu smatrati službenom tajnom u narednih godinu dana i da se kao takvi ne smeju činiti dostupnim sredstvima javnog informisanja i

trećim licima. Pri tom je ovakvo postupanje bilo pravdano zahtevom Evropske komisije. Ovim povodom oglasio se i Poverenik za informacija od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti koji je u saopštenju za javnost naveo da se sva bitna pitanja u vezi sa klasifikovanjem poverljivih podataka uređuju Zakonom o tajnosti podataka i Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, a da se postojeće odredbe zakona ne mogu zaobilaziti nikakvim neformalnim zahtevima, bez obzira od koga dolaze.

Eksplanatorni skrining, koji na neki način najavljuje početak pregovora Srbije i Evropske komisije o pristupanju EU, odnosi se na preliminarnu procenu ispunjenosti evropskih standarda u odnosu na pregovaračko poglavlje 24. Ovo pregovaračko poglavlje odnosi se na slobodu, bezbednost i pravdu. Podsetićemo da su neka od pitanja o kojima će se raspravljati – borba protiv organizovanog kriminala i korupcije, pitanje interne kontrole granica, ali i pitanja poput reforme pravosuđa. Već na prvi pogled jasno je koliko su ova pitanja značajna za javnost i prosto je neverovatno da se uskraćuje bilo kakav pristup ovim informacijama i to na osnovu obaveštenja MUP-a koje je poslato elektronskom poštom i potpuno paušalnim podvođenjem svih informacija i podataka o skriningu u režim „službene tajne”. U tom smislu treba napomenuti da su i Poverenik i novinarska udruženja upozorili da se u ovom poluformalnom dopisu koristi pravno nepostojeća terminologija, jer institut „službene tajne” više nije čak ni zakonska kategorija, odnosno važeći Zakon o tajnosti podataka uopšte više ne poznaje takvu kategoriju tajnih podataka. Problem na koji su novinarska udruženja ukazala posledica je generalne zatvorenosti bezbednosnih službi, koje po svaku cenu žele da mistifikuju svaku svoju aktivnost i da pod velom „službene tajne” uskrate javnosti bitne informacije koje su od značaja za razvoj društva u celini. Podsetićemo na nedavnu presudu Evropskog suda za ljudska prava u slučaju – Inicijativa mladih za ljudska prava protiv Srbije, gde je konstatovano da je pravo javnosti da zna sastavni deo prava na slobodu izražavanja, a takođe, da su čak i tajne službe dužne da određene podatke čine dostupnim javnosti. Skrivanje svih informacija, mimo zakonom predviđene procedure, urušava poverenje u bezbednosne strukture i vraća Srbiju u mračno doba totalitarizma. Naročito je interesantno da se to radi skrivanjem iza navodnog zahteva EU, uz očiglednu obmanu javnosti da kršenje evropskog standarda traži institucija koja je te standarde uspostavila. Postavlja se logično pitanje kako će Srbija dostići evropske standarde ako je već na prvom formalnom koraku pokazala elementarno nepoznavanje principa civilnog društva, konkretnije, civilne kontrole službi bezbednosti od strane javnosti, koja se ostvaruje i putem medija. Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti najavio je da će, u cilju otklanjanja svakog eventualnog nesporazuma u vezi s ovim slučajem, obaviti razgovor sa ambasadorom Devenportom, šefom Misije EU u Srbiji.